

МУСІЙЧУК В.М.

студентка 1-го курсу ЖНАЕУ, спеціальності правознавства, м. Житомир

ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДИТИНИ

Проблеми дитинства, зокрема проблема реалізації і захисту прав та інтересів дітей, у нашій державі набули загальнодержавних масштабів, проте проблема охорони дитинства знаходиться у глибокому кризовому стані. Росте кількість соціальних сиріт, злочинність неповнолітніх, алкоголізм, наркоманія і інші форми девіантної поведінки. На державному рівні і у науковій літературі запропоновані різноманітні заходи щодо удосконалення ситуації, яка склалася у сфері дитинства: реформування органів опіки і піклування,

створення інституту уповноваженого з прав дитини, подальша розробка ювенального права тощо. Перераховані вище пропозиції безумовно заслуговують на увагу, однак створення ефективної системи охорони прав і інтересів дитини, подолання негативних тенденцій у сфері дитинства можливо лише з врахуванням особливостей правового статусу дитини. Останній є одним з найважливіших інститутів, за допомогою якого регулюються і визначаються способи впливу і межі втручання у сферу сім'ї і дитинства, можливості участі дитини у житті суспільства, встановлюються юридичні і інші гарантії захисту і реалізації прав і свобод дітей.

Питанням правового статусу дітей приділяли увагу такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: В. Глушенко, О. Вінгловська, Н. Комаров, Я. Квітка, Л. Красицька, Н. Крестовська, С. Коталайчук, О. Марцеляк, Л. Ольховик, Н. Летова, Н. Беседкіна, В. Абрамов, М. Маніна та інші. Окремі аспекти правового статусу дитини висвітлені в роботах із цивільного, сімейного, кримінального, кримінально-виконавчого, цивільно-процесуального та кримінально-процесуального права.

Теоретична і практична необхідність розробки поняття правового статусу дитини зумовлена тим, що в юридичній літературі існують різні точки зору на дане питання. Найбільші складнощі його визначення пов'язані з відсутністю в правовій науці обґрунтування виокремленого правового статусу дитини як особливого суб'єкту [1, с. 77].

Теоретична і практична необхідність розробки поняття правового статусу дитини зумовлена тим, що в юридичній літературі існують різні точки зору на дане питання.

Л. Ольховик висловлює думку, що правовий статус дитини – це заснована на правоздатності та дієздатності система суб'єктивних та інших прав та юридичних обов'язків, які неповнолітня особа може мати з моменту народження до виникнення повної дієздатності та набувати в процесі життя залежно від віку та стану психіки [2, с. 4].

Н. Крестовською запропонований підхід, за яким правовий статус дитини – це система виражених у цінностях природного права та нормативах позитивного права, гарантованих суспільством і державою суб'єктивних юридичних прав, обов'язків і відповідальностей особливого суб'єкта права – дитини [3, с. 266].

Більш ширше розуміння правового статусу дитини пропонує С. Коталайчук, який вказує, що правовий статус дитини є сукупністю: а) прав і свобод дитини, тобто можливість діяти певним чином для задоволення своїх потреб; б) обов'язків і відповідальності за їх невиконання чи порушення; в) гарантій забезпечення прав і свобод [4, с. 25-26].

На нашу думку, поняття правового статусу дитини необхідно сформулювати як систему прав і свобод, якими наділена дитина від народження, обов'язків (з якими пов'язують відповідальності) обсяг яких зростає у відповідності з віком.

Величезне значення для формування понятійного апарату і змісту правового статусу дитини має теорія прав людини, що визначила пріоритет прав людини у демократичному правовому суспільстві. Конституція України у ст. 3 проголосила людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [5, с. 33]. Саме такі взаємовідносини держави і особистості дозволяють нам сьогодні не лише ставити питання про правовий статус дитини, але й проводити його науковий аналіз.

Зрозуміло, що правовий статус базується на правоздатності, однак правоздатність це лише здатність мати права і обов'язки, тоді як правовий статус характеризується і наявністю певного кола прав і обов'язків та інших елементів. Таким чином, правоздатність і правовий статус різні явища і категорії, останнє є ширшим, структурно складнішим, багатшим, виступає узагальнюючим, збірним поняттям. Аналогічний висновок можна зробити і при аналізі понять "правового статусу" та "правосуб'єктності". Незважаючи на думки окремих вчених про тотожність даних термінів, вважаємо, що правосуб'єктність це властивість, якість суб'єкта, його здатність мати і самостійно здійснювати права і обов'язки, а правовий статус — це не властивість і не якість, а становище, положення особи (громадянина). А тому, цілком виправданим є твердження С.Алексеева, що правосуб'єктність у єдності з іншими загальними правами і обов'язками охоплюється поняттям правового статусу [7, с. 17].

Ми ж дотримуємося позиції, що правовий статус дитини – сукупність її прав і обов'язків.

Права та обов'язки дитини є ядром її правового статусу, тобто конструктивним компонентом, наявність якого обумовлює всі інші його складові. Правосуб'єктність та гарантії правового статусу мають сенс лише тоді, коли формально визначено права та обов'язки, якими здатна володіти дитина.

Права і свободи дитини – це дозволені об'єктивним правом види поведінки, що встановлюються тільки для дітей: право на проживання в сім'ї; право на спілкування дитини з батьками, які проживають окремо від дитини, у тому числі – в іншій країні; право на отримання інформації про відсутніх батьків, якщо це не завдає шкоди її психічному і фізичному здоров'ю; право на утримання державою та влаштування у разі позбавлення батьківського піклування.

На відміну від прав і свобод, загальні обов'язки слабо модифіковані по відношенню до дитини, а ювенальні (спеціальні) обов'язки взагалі не знайшли адекватного вираження. Категорія обов'язків повинна посісти належне їй місце в системі норм, що визначають правовий статус дитини, чим буде забезпечена його

повнота, повноцінність, утверджена самостійність, автономність дитини як суб'єкта права з одночасним її включенням до системи соціальних зв'язків [8, с. 22-23].

На нашу думку, доречним було б звернути увагу на основні права та обов'язки дитини.

“Світовою конституцією прав дитини” називають Конвенцію про права дитини, прийняту Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 року. З тих пір Конвенцію ратифікували уряди всіх країн, за винятком Сомалі та Сполучених Штатів Америки.

Норми цієї конвенції діють як складова національного законодавства України з 27 вересня 1991 року, тобто з часу її ратифікації Україною.

Конвенція містить повний перелік прав дитини: на життя, на ім'я, на набуття громадянства, на піклування з боку батьків, на збереження своєї індивідуальності, право бути заслуханою у ході будь-якого розгляду, що стосується дитини; право на свободу совісті та релігії; право на особисте та сімейне життя; недоторканість житла; таємницю кореспонденції; право користуватися найдосконалішими послугами системи охорони здоров'я; благами соціального забезпечення; на рівень життя, необхідний для її розвитку; на освіту; на відпочинок; на особливий захист: від викрадень та продажу, від фізичних форм експлуатації, фізичного та психічного насильства, участі у військових діях; право на вжиття державою всіх необхідних заходів що до сприяння фізичному та психічному відновленню та соціальній інтеграції дитини, яка стала жертвою зловживань або злочину.

Метою цієї Конвенції є встановлення стандартів для захисту дітей від зневаги та образ, з якими вони стикаються до певної міри щодня в усіх країнах. В ній беруться до уваги різні культурні, політичні та економічні особливості держав, що є дуже важливим фактором. На першому плані у цьому документі стоять права дитини [9, с. 15].

Основними обов'язками дитини є:

- оволодівати знаннями, вміннями, практичними навичками, підвищувати загальнокультурний рівень;

- дотримуватися вимог статуту, правил внутрішнього розпорядку;

- бережливо ставитись до державного, громадського і особистого майна;

- дотримуватися законодавства, моральних, етичних норм;

- брати посильну участь у різних видах трудової діяльності, що не заборонені чинним законодавством;

- дотримуватися правил особистої гігієни;

- піклуватися про своє здоров'я і безпеку свого життя і однокласників;

- дотримуватись чистоти і порядку в приміщенні та на території закладу;

Отже, правовий статус кожної дитини включає в себе певні права та обов'язки, які, до речі, не є вичерпними. Їх використання і дотримання сприяє всебічному розвитку маленької людини як особистості, розвитку її талантів, розумових та фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей і національної свідомості.

Список використаних джерел:

1. Летова Н.В. Правовой статус ребенка / Н.В.Летова // Государство и право. – 2010. – № 11. – С.77-86.
2. Ольховик Л.А. Особисті немайнові права дитини за цивільним законодавством України: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Л.А. Ольховик. – Харків, 2006. – 21 с.
3. Крестовська Н.М. Ювенальне право України: історико-теоретичне дослідження / Н.М. Крестовська. – Одеса: Фенікс, 2008. – 300 с.
4. Котелайчук С.П. Теоретико-правові проблеми правового статусу неповнолітніх в Україні та забезпечення його реалізації як один із основних напрямків діяльності міліції: дис. канд. юрид. наук 12.00.10 / С.П. Котелайчук. – К., 2004. – 300 с.
5. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
6. Алексеев С.С. Общая теория права // Алексеев С.С. В двух томах. Т.2 – М., 1982. – 360 с.
7. Крестовська Н. М. Ювенальне право України: генезис та сучасний стан : автореф. дис. на здобуття наук.ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.01 “Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень” / Н. М. Крестовська. – Одеса : Одес. нац. юрид. акад., 2008. – 47с.
8. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року, дата ратифікації 27 лютого 1991 року, набула чинності для України 27 вересня 1991 року // [Електронний ресурс] //Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua>